

YANGI YIL BAYRAMI ARCHALARINI ELEKTR QURILMALARI ORQALI YORITISH USULLARI VA ELEKTR USKUNALARIDAN CHIQISHI MUMKIN BO'LGAN YONG'INLARNI OLDINI OLISH

Mustaqimov Sherali Shuhrat o'g'li

(“LUOK” MChJ Buxoro viloyatidagi OYXTTE bo'limi

P va NB katta inspektori leytenant)

Muzafarova Sevinch Muhammadovna

(Buxoro Davlat Universiteti fizika-matematika va axborot texnologiyalari fakulteti

2-bosqich talabasi)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14632019>

Annotatsiya: Maqola matnida ochiq maydonlarda barpo etiladigan yangi yil bayrami archalarini o'rnatish, montaj qilish va qo'shimcha o'zgartirishlar kiritilganda qanday ijobiy o'zgarishlar bo'lishi haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Montaj, elektr qurilmalari, texnik mustahkamlik, ko'chma yoritish moslamalar, linza, sofit, ekspluatatsiya, girlyanda, illyuminatsiya.

Yangi yil shukhi respublikamizga dekabr oyining ilk kunlaridan kirib kela boshlaydi. Shu bilan birga viloyat, tuman, shahar markazlarida insonlarni o'ziga jalb etadigan va yosh-u qarini ko'zini birday quvnatadigan yangi yil archasi qad ko'tara boshlaydi. Yangi yil archasida elektr yoritgichlar va boshqa elektr qurilmalar bo'lganligi sababli uning xavfsizlik darajasini oshirish asosiy mumammolardan bir bo'lib qoladi. Bunday holatlarda montaj ishlari shasharsozlik norma qoidalari va qonun hujjatlarida talab etilgan darajada tashkil etiladi. Jumladan:

Elektr tarmog'iga ulanish ishlari O'zenergoinspeksiya tomonidan texnik ko'rikdan o'tkazilgandan va ularning foydalanishga tayyorligi aniqlangandan so'ng Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 31-avgustdagi 555-son qarori bilan tasdiqlangan “Yuridik va jismoniy shaxslarni elektr tarmoqlariga ulash bo'yicha davlat xizmatlari ko'rsatishning ma'muriy reglamenti”da belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Yangi yil bayrami tadbirlarini o'tkazish davrida elektr ta'minotidan (elektr qabul qiluvchi qurilmalarni) xavfsiz foydalanishni ta'minlovchi maxsus tayyorgarlikdan o'tgan elektrotexnik xodimlari orasidan mas'ul shaxslar tayinlanadi.

Elektr qurilmalarini montaj ishlari va o'rnatish “Elektr qurilmalarning tuzilishi qoidalari” talablariga, elektr qurilmalarini ekspluatatsiya qilish Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 11-noyabrdagi 712-son qarori bilan tasdiqlangan “Iste'molchilar elektr qurilmalarini texnik ekspluatatsiya qilish qoidalari” va “Iste'molchilar elektr qurilmalarini ekspluatatsiya qilishda xavfsizlik texnikasi qoidalari”ga muvofiq amalga oshirilishi kerak.

Bayram tadbirlarida elektr qurilmalarining ishonchli va xavfsiz ishlashini ta'minlash uchun elektr xo'jaligining umumiy holati uchun javob beruvchi mas'ul shaxs (bundan buyon matnda elektr xo'jaligi uchun javobgar shaxs) tayinlanishi kerak. Elektr xo'jaligi uchun javobgar shaxs elektr xavfsizligi bo'yicha tegishli guruhga ega bo'lgan elektrotexnik xodimlar (bosh energetik yoki muhandis-texnik xodim) orasidan tayinlanadi.

Elektr xo'jaligi uchun javobgar shaxs quyidagilarga majbur:

elektr qurilmalarining ishonchli, tejamli va xavfsiz ishlashini ta'minlashi;

elektr qurilmalar, uskunarlar va elektr tarmoqlarning profilaktik tekshiruvlarini tashkil etish va amalga oshirish, shuningdek, himoya vositalari va yong'inga qarshi anjomlarning ishga yaroqli holatda saqlanishini ta'minlashi;

elektr uskunarlarining ishida buzilish aniqlansa profilaktik va ta'mirlash ishlarini o'z vaqtida va sifatli o'tkazilishi tashkil etilishini ta'minlashi;

elektr qurilmalarini ishlatish vaqtida yong'in xavfsizligi bo'yicha navbatchi xodimlarni o'qitish va yo'l-yo'riq berishni tashkil etishi.

Yangi yil bayrami archalarining elektr qurilmalarini elektr ta'minoti uchun loyiha yechimlarini tuzishda quyidagi talablar ta'minlanishi lozim:

yong'in va portlash xavfi zonalari va atrof-muhit sharoitlari sinfiga qarab kabellar, elektr simi, elektr dvigatellari, lampalar va boshqa elektr uskunarlaridan foydalanishning to'g'riligi, shuningdek, qisqa tutashuv, yuklanish, ichki va atmosfera yuqori kuchlanishlari va boshqalarga qarshi himoya qurilmalaridan to'g'ri foydalanish;

bayram archasiga vaqtinchalik uslubda o'tkazilgan barcha kabel va elektr simlarini izolyasiya qoplamalari bilan ta'minlash;

220V va 380V ega bo'lgan kuchlanishdagi elektr ta'minot uzatmalarini sun'iy yangi yil bayrami archasining yong'in xavfi bo'lgan zonalaridan tashqarida o'tkazish;

elektr ta'minlovchi kabel kirish joyi va tegishli nominali bo'lgan himoyalash apparatini o'z ichiga olgan umumiy uzuvchi (ajratuvchi) moslama, archadan kamida 10 m masofada va ko'pi bilan 2 m balandlikda o'rnatish;

har bir yangi yil bayrami archasining girlyandasi uchun alohida tegishli nominali bo'lgan himoyalash apparati, rozetka va nol shinalarni o'z ichiga olgan elektr quvvat qutilarini yangi yil bayrami archa girlyandalaridan kamida 1.5 m masofada o'rnatish.

Yangi yil bayrami archalarini yoritish uchun, shuningdek, ular atrofida yorituvchi kompozitsiyalarni montaj qilishda 25V dan yuqori bo'lmagan kuchlanishli 5 elektr girlyandalardan foydalanish kerak. Aks holda pastki elektr lampasining balandligi kamida 2.5 m bo'lishi kerak.

Yangi yil bayrami archa girlyandalarini 220V kuchlanishiga ulash joriy nominalga mos keladigan himoya o'chirish qurilmasi orqali amalga oshirilishi kerak.

Yangi yil archalarini har qanday ob-havo sharoitida yangi yil girlyandlari va bayram illyuminatsiyasi bilan bezatish uchun IP56 va IP65 himoya qilish darajasiga ega girlyandalar qat'iy qo'llanilishi kerak.

Izoh: IP20 va IP44 himoya qilish darajasiga ega girlyandalar faqat yopiq binolarda qo'llanilishi mumkin.

Yangi yil bayrami o'yinchoqlarni, bezaklarni, reklama va bayram tadbirlarining boshqa atributlarini elektr ta'minoti simlariga osib qo'yish taqiqlanadi.

Cho'g'lanma lampalardan foydalanilganda yong'in xavfsizligi choralari nazarda tutilib, ularning oldida va bevosita yaqinida o'yinchoqlar, bezatuv buyumlar, sun'iy yangi yil bayrami archasining ignabargli shoxlari va boshqa yengil yonuvchan moslamalar joylashtirmaydi.

Elektr simlarni bog'lamalari tarqatish qutilarida bajarilishi, shuningdek, ular qisqichlar, burama vintlar yordamida ulangan bo'lib, ulangan joylarning qobig'i asosiy simlarni qobig'iga teng bulishi kerak. Yuqoridagi talablarning barchasi boshqa elektr xavfsizligi talablari bilan birga elektr ta'minoti loyihalarida ham o'z aksini topishi lozim.

Ko'chma elektr qabul qiluvchi moslamalardan foydalanishni tashkil etish uchun IEQTEQQ talablariga muvofiq, kamida elektr xavfsizligi III-guruhiga ega bo'lgan mas'ul xodimlar tayinlanadi.

Ko'chma yoritish lampalar, himoya shisha qopqoq va to'rlar bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Ushbu lampalar va boshqa ko'chma elektr apparatlar uchun atrof muhit ta'sirlarga chidamli qobig'da, rezina izolyatsiyali, o'zakli mis simlardan bajarilgan egiluvchan kabellar qo'llanilishi zarur. Ko'chma yoritish moslamalarni va boshqa elektr apparaturalarni shtepsel uzgichlari mavjud bo'lgan elektr qutilar orqali ulashni amalga oshirish kerak. Sahnada yoki ularning ostida har qanday ochiq turdagi elektr saqlagich va tarqatish elektr qutilarni o'rnatish taqiqlanadi.

Kuchlanishni tartibga soluvchi barcha elektroapparatlar apparatura xonalarida o'rnatilishi zarur.

Sahnalashtirilgan yoki yoritish uchun lazer qurilmalaridan foydalanilganda, lazerlar chiqaruvchi bloklar yonuvchan konstruksiyalar va bezaklar sirtlaridan 1 m dan yaqin bo'lmagan masofada yonmaydigan materiallardan tayyorlangan tagliklarga, apparatlar xonalariga o'rnatilishi kerak. Ishlatiladigan lazer qurilmalarining hususiyatlari yong'indan xavfsiz bo'lishi kerak.

Sofit va rampalarni o'rnatishda faqat yonmaydigan materiallardan foydalanish kerak. Sofitlar korpuslari ularni ushlab turuvchi trosslardan izolyasiyalangan bo'lishi kerak. Projektor va sofitlar sun'iy archalardan, bezaklardan va yonuvchan materiallardan ishlangan konstruksiyalardan kamida 1.5 m uzoqlikda joylashtirilishi kerak.

Linzali projektordan yonuvchan bezaklargacha bo'lgan masofa kamida 2.0 m bo'lishi kerak.

Elektr kabellari va elektr simlari montaj qilingandan so'ng, ularni himoya qobig'larini qarshilikka chidamliligi bo'yicha laboratoriya sinovlarini o'tkazish va dalolatnoma rasmiylashtirilishi kerak.

Yangi o'rnatilgan statsionar elektr qurilmalari, shuningdek, illyuminatsiya yoritish moslamalarini elektr tarmog'iga ulanishi O'zenergoinspeksiya tomonidan texnik ko'rikdan o'tkazilgandan va ularning foydalanishga tayyorligi aniqlangandan so'ng Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 31-avgustdagi 555-son qarori bilan tasdiqlangan Ma'muriy reglamentida belgilangan tartibda amalga oshirilishi kerak.

Yangi yil bayrami tadbirlariga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazish vaqtida elektr toki urishi va yong'inlarning xavfi yuzaga kelishining oldini olish maqsadida elektr tarmoqlari, girlyanda, reklama yoritgichlari holatini doimiy nazorat qilib borishni ta'minlash zarur. Ko'ngilsiz holatlar sodir bo'lganda va fuqarolar sog'lig'iga xavf tug'ilganda, shunday ko'ngilsiz holatlarni oldini olish maqsadida ommaviy tadbir o'tkaziladigan joyga yong'in-qutqaruv ekipajlari navbatchiligi tashkil etiladi. Tashkil etilgan navbatchilik jangovor holatda bo'lib, asosiy maqsad fuqarolar xavfsizligini ta'minlash va favqulodda vaziyatlarni oldini olish hisoblanadi. Yangi yil archalarida sodir bo'ladigan yong'inlarning akasariyati yog'ingarchilik va elektr simlarida qisqa tutashuv natijasida sodir bo'ladi. Xuddi shunday yong'inlar har yili dunyo bo'ylab bir necha marta sodir bo'lib turadi. O'zbekistonda ham yangi yil archalarida yong'inlar sodir bo'lishi kuzatilgan. Bunga misol qilib 2021-yil 27-dekabr kuni Navoiy viloyati hokimligi hovlisida o'rnatilgan yangi yil archasida uzoq yog'ingarchilikdan so'ng yoritish chiroqlarida qisqa tutashuv natijasida yong'in kelib chiqqan. Markaziy archa o'rnatilgan joyda ikkita yong'in qutqaruv otryadining 2

ta yong'in-qutqaruv bo'linmalari tomonidan soat 19:07 da kelib chiqqan yong'in 19:20 da to'liq o'chirilgan. Yong'in natijasida tan jarohati olgan fuqarolar aniqlanmagan. Moddiy zarar taxinan 211 million (ikki yuz o'n bir million) so'mni tashkil qilgan. Yangi yil archasida elektr qurilmalari va ularda bo'ladigan qisqa tutashuvlar natijasida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan yong'inlarni oldini olish maqsadida quyidagilar taklif qilinadi:

- elektr qurilmalari sabab yangi yil archasida yong'in chiqishini oldini olish maqsadida girlyandalarsiz archani bezatish;
- yorug'likni masofadan turib archaga yo'naltirish va animatsiya hosil qilish;
- yorug'lik yetarli bo'lmagan paytda archaning ichki qismidan yorug'lik berish.

References:

1. O'zbekiston Respublikasining 2009-yil 30-sentabrdagi "Yong'in xavfsizligi to'g'risidagi" 226-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 29-iyul kunidagi "Ommaviy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 205-sonli qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 20-oktabr kunidagi "Yong'in xavfsizligi qoidalarini tasdiqlash to'g'risida"gi 649-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi 11.11.2021-yildagi 02-02/2160-son, O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi 12.11.2021-yildagi 04-12-15-4984-son, O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi 12.11.2021-yildagi 05-06/12845-son, O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi Davlat qo'mitasi 12.11.2021-yildagi 01/22-3390-son "ochiq maydonlarda barpo etiladigan yangi yil bayrami archalarini o'rnatish, montaj qilish va foydalanish joylarining texnik mustahkamligi va yong'in xavfsizligini ta'minlashni tashkil etish bo'yicha yo'riqnoma"si.
5. Sh.Sh.Mustaqimov Pedagog Respublika ilmiy jurnali "Yig'ma temir konstruksiyali yangi yil archasida sodir bo'ladigan yong'inlarni o'chirishda o'z o'zini o'chirish tizimi" maqolasi 1174-1177 betlar.